

УДК 378.147(045)

Л. В. ЗУБЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент
Маріупольський державний університет

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

У статті окреслено проблему організації науково-дослідної роботи студентів у процесі їх професійного становлення як майбутнього спеціаліста галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини. Зроблено акцент на тому, що науково-дослідна робота студентів полягає в пошуковій діяльності, що виражається в самостійному творчому дослідженні. Її значення полягає в можливості навчання студентів елементів дослідницької діяльності, а також організації та методики наукової творчості. Зроблено її розподіл на науково-дослідну роботу, що доповнює навчальний процес, і позанавчальну науково-дослідну роботу, яку здійснюють паралельно навчальному процесу. Висвітлено досвід організації науково-дослідної роботи студентів – майбутніх спеціалістів галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини в процесі їх професійної підготовки в Маріупольському державному університеті.

Ключові слова: науково-дослідна робота, майбутній спеціаліст, дослідник, творча діяльність.

Інтеграція української вищої школи в міжнародний освітній простір передбачає якісну підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних до ефективної професійної діяльності впродовж усього життя, до професійного довголіття [3, с. 57]. У межах тенденцій підготовки педагога для “нової освіти Європи” в проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. серед основних завдань педагогічної освіти є необхідність модернізації діяльності вищих педагогічних навчальних закладів. Серед очікуваних результатів реалізації Національної стратегії розвитку освіти – підготовка та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, дитиноцентризму, власного творчого безперервного професійного зростання. Як показує аналіз основних вимог Болонського процесу, чільне місце в підготовці майбутніх спеціалістів займає покращення навчально-дослідної роботи студентів, що має сприяти розвитку їхньої самостійності й творчої діяльності.

Цей процес торкнувся й фахівців з фізичного виховання. Успішний викладач у сфері фізичного виховання в ХХІ ст. повинен опанувати дослідницьку діяльність ще в період навчання у ВНЗ і працювати зі студентами, спираючись на свої наукові доробки й використовуючи новаторський досвід колег.

Особливостям організації та методики науково-дослідної діяльності у вищій школі й загальноосвітніх закладах нового типу присвячено праці таких науковців, як: В. Алфімов, Ю. Бабанський, І. Зязюн, О. Кучерявий, Г. Мешко, А. Мудрик, С. Сисоевої та ін. Розвиток науково-дослідницької

культури педагога в умовах вищої школи, вплив інтеграції навчальної та наукової діяльності викладача вищої школи на якість підготовки фахівців розглядали Г. Мешко, О. Семенов, Т. Туркот, М. Фіцула. Форми колективної наукової творчості розглядали Ф. Галіулліна, Н. Устюшенко. Орієнтації студентів на творчу самореалізацію в майбутній професійній діяльності й визначенню шляхів формування творчої особистості у вищому навчальному закладі присвячено праці О. Абдулліної, Т. Білієнко, Л. Ведернікової, М. Віленського, О. Волошенко, В. Караківського, О. Киричук, Н. Кичук, З. Левчук, А. Мудрика, А. Орлова, Л. Подимової, Р. Скульського, Н. Щуркової та ін.

Вирішенню проблем формування творчої особистості студентської молоді в процесі фахової підготовки викладачів фізичного виховання присвячено дослідження О. Демінського, О. Ємця, Н. Зубанової, Р. Карпюка, О. Пехоти, А. Цьося, Б. Шияна та ін. Усі вони зазначають, що головне завдання сучасної вищої школи полягає в тому, щоб сформувати в майбутнього фахівця галузі фізичного виховання потребу в самоосвіті, самовдосконаленні, виробити навички дослідницької діяльності.

Таким чином, одне з провідних місць у процесі фахової підготовки фахівців з фізичного виховання належить самостійній науково-дослідницькій роботі студентів, спрямованій на їхній саморозвиток і самовдосконалення.

Мета статті – висвітлити досвід організації науково-дослідної роботи студентів – майбутніх спеціалістів галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини в процесі їх професійної підготовки в Маріупольському державному університеті.

Науково-дослідна робота студентів – це обов'язковий етап підготовки фахівця, передбачений навчальним планом спеціальності. Професійна підготовка спрямована на те, щоб підготувати спеціаліста-дослідника нової генерації, якому притаманні високий динамізм і потяг до пошуку [3, с. 59]. Крім того, у процесі науково-дослідної роботи студенти повинні навчитися користуватися науковою, довідковою, методичною літературою, методами інформаційного пошуку, набути навички комп'ютерної обробки даних [1; 4; 6].

Науково-дослідна робота майбутніх спеціалістів галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини спеціальності “Здоров'я людини” в Маріупольському державному університеті (МДУ) є обов'язковою, органічно невід'ємною складовою їхньої підготовки й входить до основних завдань університету, що вирішують на основі єдності навчального та наукового процесів.

Поняття “науково-дослідна робота студентів” розглядають як складову професійної підготовки, що передбачає навчання студентів методології та методики дослідження, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності, “озброєння” технологіями й уміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем [4, с. 112].

Ф. Галіулліна стверджує, що “...науково-дослідна робота полягає в пошуковій діяльності, що виражається, насамперед, у самостійному творчому дослідженні. Така діяльність спрямована на пояснення явищ і процесів, установлення їх зв'язків і відношень, теоретичне й експериментальне

обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання” [1, с. 15]. Унаслідок пошукової діяльності суб’єктивний характер “відкриттів” студентів може набувати певної об’єктивної значущості та новизни [6, с. 146].

Взаємопов’язаними елементами науково-дослідної роботи студентів є:

- навчання студентів елементів дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості;
- наукові дослідження, що вони здійснюють під керівництвом викладачів [6].

Комплексна система науково-дослідної роботи студентів повинна забезпечувати безперервну участь студентів у науковій роботі протягом усього періоду навчання. Важливим принципом комплексної системи науково-дослідної роботи є послідовність її методів і форм від курсу до курсу, від однієї навчальної дисципліни до іншої, від одних видів навчальних занять і завдань до інших. При цьому необхідно, щоб складність і обсяг знань, що набувають студенти, умінь і навичок у процесі наукової роботи зростали поступово [6]. Розглянемо детальніше організаційні форми науково-дослідної роботи студентів, що реалізують на кафедрі фізичного виховання, спорту та здоров’я людини МДУ на кожному етапі професійної підготовки.

Маючи на меті виховання працівника-науковця, ми плануємо навчально-виховну роботу таким чином, щоб цей процес відбувався безперервно, активно й творчо, починаючи з першого курсу навчання в університеті. Для студентів спеціальності “Здоров’я людини” перший курс стає своєрідною “школою основ” наукової культури, самопізнання, саморегуляції майбутнього спеціаліста-дослідника. Для досягнення поставленої мети в процесі лекційних курсів “Вступ до спеціальності”, “Теорія та методика спортивної підготовки”, ми активно проводимо проблемні лекції, лекції-пресконференції, лекції-візуалізації, що передбачають проблемний виклад матеріалу, привчаючи студентів до аналізу та вирішення конкретних ситуацій. На практичних заняттях ми підбираємо такі завдання для самостійного опрацювання, які допомагають оволодівати основами самостійної наукової роботи. Наприклад, при підготовці рефератів, виступів з науковими повідомленнями студенти повинні не просто викласти матеріал на задану тематику, а обов’язково висловити своє бачення досліджуваної теми для того, щоб ця робота стала творчою та індивідуальною.

На другому курсі ми передбачили поглиблення знань, умінь і навичок майбутніх спеціалістів галузі фізичного виховання, спорту та здоров’я людини щодо науково-дослідної роботи. Удосконалення фахової підготовки й забезпечення внутрішньої мотивації до наукового пошуку на цьому етапі відбувається за допомогою таких курсів, як “Теорія та методика фізичного виховання”, “Види оздоровчо-рекреаційної рухової активності”, “Вікова педагогіка та психологія”, “Загальна теорія здоров’я” тощо. На практичних заняттях ми активно створюємо проблемні ситуації, які звичайно виникають у діяльності спеціаліста галузі фізичного виховання, спорту та здоров’я, і пропонуємо студентам вирішувати їх самостійно з

обов'язковим наведенням прикладів зі свого досвіду. Ми використовуємо проблемні ситуації двох видів: з можливими прогнозованими варіантами відповідей (де студенти обирають найбільш ефективний, на їхню думку, варіант або дописують свій варіант вирішення) і ситуації відкритого типу (студенти повинні вказати свій варіант вирішення проблемної ситуації (і не один)). Складаючи й вирішуючи такі ситуації, вони набувають потрібні практичні вміння та навички для самостійної професійної діяльності. Також ми передбачили навчальну практику, яка не лише активізує розвиток наукового мислення, а й стає основою для виховання майбутніх спеціалістів. Керівники практики готують для студентів низку пошукових завдань, які мають активізувати наукову складову навчальної практики.

На третьому курсі в процесі загальнопрофесійної та спеціальної підготовки – виконання курсових робіт з дисципліни “Теорія та методика фізичного виховання”. На цьому етапі ускладнюють завдання й форми науково-дослідної роботи, збільшують їх обсяг. Робота стає дедалі творчою. Завдяки їй відбувається формування спеціальних дослідницьких навичок, поглиблення знань, методів, методик, технічних засобів, проведення досліджень і опрацювання результатів. Також ми проводимо педагогічну практику, яка сприяє створенню умов для поєднання навчальних знань, практичних умінь і навичок – на цій основі здійснюється формування майбутнього спеціаліста-дослідника галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини. Під час практики студенти знайомляться з різними формами роботи в класах, удосконалюють свою діяльність під час проведення навчальних і позакласних заходів з учнями різних вікових груп. Отже, відбувається адаптація студента-практиканта до різних аспектів діяльності вчителя фізичного виховання. Для того, щоб діяльність студентів була творчою, використовують творчі завдання для закріплення набутих теоретичних знань. Під час проходження педагогічної практики студентам пропонують виконати певні завдання: розробити творчі сценарії проведення спортивного заходу; провести змагання згідно зі сценарієм серед навчальних класів; організувати заняття-конкурси (“Кращий позашкільний захід”, “Творчий план-конспект уроку з фізичного виховання”); самостійно спланувати роботу з фізичного виховання школярів; провести бесіду (дискусію) з окремої теми в галузі фізичного виховання. Це дає змогу залучити всіх студентів до творчої діяльності. Наприклад, при написанні “Творчого плану-конспекту уроку з фізичного виховання” кожному студентові необхідно розробити зміст уроку для учнів у ігровій формі. Відшукавши необхідні ігри, студенти готуються до уроків згідно із загальноприйнятими вимогами. Після проведеного уроку викладачі зі студентами роблять аналіз уроку та оцінюють якість конспекту й уміння розвивати фізичні якості згідно із завданнями уроку. Таке навчання дає змогу студентам набути досвіду проведення уроків за допомогою ігор. Це стосується і проведення різноманітних бесід і дискусій. При проведенні бесіди (дискусії) за основу заняття з фізичного виховання беруть факти з біографії видатних спортсменів, тренерів, слухають доповіді учнів про життя та спортивну діяль-

ність С. Бубки, Ю. Калини, І. Радивілова, Д. Юрченка та ін. До проведення таких занять студенти залучають і відомих спортсменів та тренерів міста Маріуполя. Наприклад, у жовтні 2015 р. було організовано та проведено творчу зустріч з видатним спортсменом, чемпіоном світу 2001 р. з греко-римської боротьби (наразі – головним тренером спортивного клубу “Азов-маш”) Р. Аджи. Також у листопаді 2015 р. відбулася плідна зустріч з олімпійським чемпіоном із плавання (нині – керівником ватерпольної команди майстрів “Іллічivecь”) О. Сидоренко.

До кінця четвертого курсу (написання бакалаврської роботи) майбутній спеціаліст галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини вже має серйозну наукову підготовку й основу для написання наукової роботи (остаточну тему та практичний досвід). У цей період практичні знання використовують, насамперед, у процесі самостійної науково-дослідної роботи студентів за індивідуальним завданням творчого характеру.

Не менш важливу роль у становленні спеціаліста-дослідника відіграє науково-дослідна робота студентів у позанавчальний час. Такі форми науково-дослідної роботи (до яких залучають студентів) – це гуртки, проблемні групи, конкурси, конференції, олімпіади тощо. Для студентів першого й другого курсів ми розпочинаємо позанавчальну науково-дослідну роботу з науково-дослідного гуртка, який передбачає вивчення принципів, методів, прийомів ведення наукової роботи. Для студентів старших курсів ми створили проблемний гурток, де під керівництвом провідних науковців кафедри вони беруть участь у вирішенні проблем кафедральної теми “Сучасні проблеми фізичного виховання та формування загальнолюдських цінностей у студентській молоді”. Вони здійснюють наукові розвідки, готують доповіді на засідання проблемної групи. Кращі студентські роботи презентують на студентських наукових конференціях, що проводять щорічно, – “Декада студентської науки”. Студенти, які виявили схильність і зацікавленість до наукової роботи, досягли певних наукових результатів, мають постійну підтримку з боку адміністрації університету та кафедри.

Позанавчальна науково-дослідна форма проведення роботи зі студентами є об'єктивним засобом виявлення та відбору обдарованої студентської молоді, реалізації творчих здібностей майбутніх працівників. Участь у конкурсах, конференціях, олімпіадах і визнання наукових результатів є гарним стимулом для подальшого професійного зростання.

Отже, підготовка майбутнього спеціаліста галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини – це навчання не тільки теоретичним основам, а й умінню вирішувати конкретні прикладні завдання найоптимальнішим способом. Для цього особливу увагу необхідно приділяти професійному становленню майбутнього спеціаліста-дослідника, сприяти глибшому розумінню кожним студентом важливості науки в структурі діяльності майбутнього працівника.

Висновки. Таким чином, науково-дослідна робота студентів є важливим фактором у підготовці майбутнього спеціаліста галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини. Ми висвітлили досвід організації на-

уково-дослідної роботи студентів у період їх професійної підготовки. Описані методи творчої роботи зі студентами ефективно впливають на поетапний характер формування майбутніх спеціалістів галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини. Ми розробили організаційні засади науково-дослідної роботи майбутніх спеціалістів цієї галузі в процесі їх професійної підготовки, які загалом визначають її якість і ефективність. Подальше дослідження передбачає глибоке вивчення особливостей організації науково-дослідної роботи студентів у процесі їх професійної підготовки під час навчання в магістратурі.

Список використаної літератури

1. Галиуллина Ф. Ш. Научно-исследовательская деятельность студентов как фактор формирования профессиональной компетентности / Ф. Ш. Галиуллина // Вестник ТГГПУ. Серия "Педагогика, социология". – 2011. – № 3 (25). – С. 12–16.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Кривошеева Г. Л. Організація самостійної роботи майбутніх педагогів у процесі їх підготовки до професійного довголіття / Г. Л. Кривошеева // Наукові праці ДонНТУ. Серія "Педагогіка, психологія і соціологія". – № 1 (15). – 2014. – Ч. 2. – С. 57–64.
4. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – Київ : Академія, 2010. – 430 с.
5. Ротерс Т. Т. Організаційно-педагогічні технології фізичного виховання школярів / Т. Т. Ротерс // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 6. – С. 98–101.
6. Устюшенко Н. А. Научно-исследовательская работа как фактор формирования и развития личностного потенциала будущего специалиста / Н. А. Устюшенко // Вестник ТГГПУ. Серия "Педагогика, социология". – 2011. – № 3 (25). – С. 145–148.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2016.

Зубченко Л. В. Научно-исследовательская работа студентов как фактор профессионального становления будущего специалиста в области физического воспитания, спорта и здоровья человека

В статье обозначена проблема организации научно-исследовательской работы студентов в процессе их профессионального становления как будущего специалиста в области физического воспитания, спорта и здоровья человека. Акцентировано на том, что научно-исследовательская работа студентов заключается в поисковой деятельности, которая выражается в самостоятельном творческом исследовании. Ее значение заключается в возможности обучения студентов элементам исследовательской деятельности, а также организации и методике научного творчества. Сделано ее разделение на научно-исследовательскую работу, которая дополняет учебный процесс и внеучебную научно-исследовательскую работу, которую проводят параллельно с учебным процессом. Освещен опыт организации научно-исследовательской работы студентов – будущих специалистов в области физического воспитания, спорта и здоровья человека в процессе их профессиональной подготовки в Мариупольском государственном университете.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, будущий специалист, исследователь, творческая деятельность.

Zubchenko L. Scientific-Research Work of Students as a Factor of Professional Formation of the Future Specialist in the Field of Physical Education, Sport and Human Health

The article is devoted to the organization of research work of students in their professional development as a future specialist in the field of physical education, sport and human health. The attention is focused to the fact that the research work of students lies in

searching activity, which is expressed in independent creative research. Its importance lies in the possibility of teaching students to the elements of researching activity, as well as the organization and methodology of scientific creativity. Preparation of the future specialist in the field of physical education, sport and health is studying not only the theory but also the ability to solve specific application tasks in the highly effective way. For this purpose it is necessary to pay special attention to the professional formation of the future specialist-researcher, to contribute to a deeper understanding of each student of the importance of science in the structure of the activities of future employees. It is focused on its division into research that complements the teaching process and extra-curricular research that is conducted in parallel with the educational process. An important principle of a complex system of research work is the continuity of its methods and forms from course to course, from one academic discipline to another, from one type of lessons and assignments to others. Connected elements of research work of students are: teaching students the elements of research, organization and methods of scientific creativity; scientific research that they conduct under the guidance of teachers.

Enlightened experience of the organization of research work of students – future specialists in the field of physical education, sport and human health during their training in the Mariupol state University.

Key words: *research work, future specialist, researcher, creative activity.*